

Posudek oponenta diplomové práce

Autor, práce: Kopeček, Martin: JZD Chelčice – příklad úspěšného JZD období „normalizace“?

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Jiří Pokorný, CSc.

Rok: 2016

Rozsah: 75 stran + přílohy

Hodnotící kritéria

	<i>splňuje</i>	<i>splňuje z větší části</i>	<i>splňuje z menší části</i>	<i>nesplňuje</i>
Problematika a cíl práce jsou zformulovány a odpovídají zadání a názvu práce.		X		
Metody využití autorem jsou adekvátní vzhledem k cíli práce a tématu.		X		
Autor se opírá o relevantní prameny a literaturu.			X	
Struktura práce je vyvážená a logická.			X	
Zpracování vykazuje rysy originality a vlastního přínosu.		X		
Práce je prosta gramatických a stylistických chyb.	X			
Práce je psána kultivovaným odborným jazykem za použití správné terminologie.		X		
Autor správně cituje.	X			
Autor nic podstatného neopomenul (obsah, úvod, závěr, seznam pramenů použité literatury, anotace v češtině a cizím jazyce, rozsah odpovídá zadání).	X			

Celkové hodnocení (slovně)

Mgr. Martin Kopeček si za téma diplomové práce zvolil Jednotné zemědělské družstvo v jihočeských Chelčicích, a to v období tzv. normalizace, kdy bylo toto družstvo prezentováno jako „vzorové“ a prosperující. I když je práce psána výjimečně kultivovaným a čtivým jazykem, nejsem si jistý, zda se tento cíl podařilo naplnit beze zbytku.

Otazník v názvu práce naznačuje, že autor s tezí o „úspěšnosti“ JZD Chelčice hodlá polemizovat. Nicméně již při formulaci výzkumných otázek diplomant hovoří o úspěších družstva jako nikoliv o hypotéze, kterou je nutné potvrdit či vyvrátit, nýbrž jako o skutečnosti, která je mimo jakoukoliv pochybnost („v práci bychom rádi zmapovali působení úspěšného JZD v Chelčicích – jaké byly jeho úspěchy (...), na čem se zakládaly...“, str. 9). Tato linie se pak vine celou prací a nelze se tudíž divit, že její vyznění teorii o úspěšném JZD jen potvrzuje. S trochou nadsázky by se dalo konstatovat, že vzhledem ke skutečnému obsahu práce by spíše jejímu názvu slušel vykřičník nežli otazník.

Autor vychází takřka výhradně z pramenů, které vyprodukovalo samotné družstvo či nadřízené státní a stranické orgány a dále z dobových novinových článků a reportáží, ke kterým je nutné dle mého názoru přistupovat jako k propagandě ovlivňované (či přímo řízené) stranickými a státními orgány. Právě jednostrannost pramenné základny považuji za hlavní problém práce. Autor tak předkládá příběh JZD Chelčice v období normalizace fakticky na základě toho, co o něm vytvořili jeho samotní vedoucí představitelé a co o něm napsala oficiální média. Domnívám se, že tento pohled může být poněkud jednostranný. Má výtku dle mého názoru vynikne, přeneseme-li tuto metodu a tento přístup do jiného období – představme si, že by dějiny tzv. přeškolovacího tábora Lípa u Havlíčkova Brodu, kde v období protektorátu vytvářeli mladí židovští muži zemědělské produkty pro správu SS v Praze, byly vykládány jen na základě dokumentů z provenience tohoto tábora a dále z dobové propagandy, která líčila toto místo zcela idylicky. Takový obraz by byl poněkud deformovaný.

Přítom alternativní pramenná základna se sama nabízí – a sice rozhovory s pamětníky na základě metody orální historie. Netroufám si tvrdit, jaký by byl výsledek – nelze vyloučit, že výpovědi pamětníků potvrdí autorem předkládanou interpretaci, nelze ale též vyloučit, že jejich pohled bude odlišný. To, že se autor o něco takového nepokusil (respektive o tom ve své práci nepíše), považuji za pochybení a domnívám se, že by jej měl u obhajoby vysvětlit. Dalšími alternativními prameny by mohly být jednak prameny osobní povahy (deníky, soukromé dopisy), ale i dokumenty z provenience bezpečnostních složek, které bývají někdy dosti otevřené a podle mých zkušeností mohou nabízet pohled odlišný od oficiální dobové propagandy.

Za velice zdařilou považuji pasáž (zabírající asi jednu pětinu samotného textu diplomové práce), v níž autor popisuje snahu nastupujícího normalizačního režimu o odvolání předsedy JZD Václava Tůmy. Okolnosti odvolání úspěšného předsedy družstva, který se „zapletl“ s reformním procesem a v době tzv. Pražského jara se stal dokonce poslancem České národní rady, by podle mého názoru neměly chybět v žádné syntetické práci o období tzv. normalizace – nejen proto, že demonstrují, jak nastupující režim postupoval proti nepohodlným osobám, ale i proto, aby nebylo zapomenuto, jak se někteří dělníci a rolníci na místní úrovni dokázali „obnovování pořádku“ bránit. Jaké byly však osudy Václava Tůmy po jeho konečném odvolání z vedení družstva na základě podmíněného soudního rozsudku, se bohužel již z diplomové práce Mgr. Kopečka nedozvíme. Jaký byl názor nevybíravým způsobem odvolaného předsedy na chod „vzorového“ JZD, nota bene když toto družstvo dle autorových slov aplikovalo v době normalizace některé postupy, za které byl Tůma kritizován? Václav Tůma bohužel zmizí v „jámě pamětníků“, jelikož se o něm následně

dokumenty družstva ani dobové novinové texty nezmiňují, respektive zmiňují pouze v negativní konotaci. Chápu, že není dnes jednoduché jeho názor na chelčické družstvo ve sledovaném období zjistit, když s vysokou pravděpodobností již nežije, nicméně i tyto informace je možné získat díky metodě orální historie, pokud bude výzkum prováděn s jeho rodinnými příslušníky nebo přáteli. Taktéž se domnívám, že by zajímavá zjištění o Václavu Tůmovi mohly přinést dokumenty z provenience Státní bezpečnosti – předpokládám, že takový člověk jako on se do hledáčku tajné policie dostal.

Na druhou stranu je třeba autorovu práci považovat za průkopnickou, jelikož podobných sond do fungování „základní jednotky“ socialistického zemědělství zatím příliš nemáme. Diplomová práce je přínosem mimo jiné pro hospodářské dějiny a také environmentální dějiny, což je obor, který u nás zatím není etablovaný. Je třeba ocenit také autorův archivní výzkum, jelikož obdobné dokumenty nebývají v současné době vždy přístupné – a ni o ně není mezi badateli velký zájem. Autor se ale podle mého názoru vyhnul poměrně důležité skutečnosti – a sice úzkým kontaktům vedení družstva na nejvyšší funkcionáře komunistické strany. „Důležitou vazbou v nejvyšších patrech byl předseda federální vlády Lubomír Štrougal, který do Chelčic často zajížděl s různými zahraničními delegacemi,“ uvádí autor na straně 53. Jméno Lubomíra Štrougala se ale v textu práce nadále neobjevuje, najdeme jej již pouze v obrazové příloze. Taktéž o zahraničních delegacích nalezneme v práci jen okrajové zmínky, a to v souvislosti s prezentací družstva v médiích. Pokud bylo JZD Chelčice předváděno i pro zahraniční hosty jako „výkladní skříň“ socialistického zemědělství, dá se předpokládat, že tomu tak nebylo „zadarmo“ a že toto družstvo požívalo materiální i jinou podporu z nejvyšších míst, která se jiným JZD nedostávala. Domnívám se, že každá návštěva předsedy vlády musela být v JZD Chelčice považována za významnou událost, proč se tedy o nich autor podrobně nerozepisuje? Nelze v této souvislosti nezmínit paralelu s JZD Slušovice, jehož „hospodářský zázrak“ bývá také interpretován jako výsledek úzkých kontaktů vedení družstva s komunistickou nomenklaturou. Hovořilo se, při parafrázování známého výroku Václava Havla, také v jihočeském regionu o „temných chelčických nitkách“? A nepoložil základy těchto kontaktů již samotný Václav Tůma v šedesátých letech?

Autor bohužel nezmiňuje další vývoj JZD Chelčice po roce 1989. V práci se sice dočteme mnoho zajímavých informací o pěstování dravých roztočů či o (na svoji dobu evidentně unikátní) sušičce krve a kostí, ale o tom, jak pokračoval vývoj chelčického družstva po pádu komunistického režimu, se nedozvíme. Autor zmiňuje v souvislosti s tímto JZD poměrně kuriózní termín z konce osmdesátých let, a sice „socialistické podnikání“. Jak se metody organizace a řízení práce v JZD Chelčice proměnily v podmínkách svobodného trhu a volné soutěže? A jak bylo „vzorové“ JZD prezentováno v regionálním tisku v devadesátých letech? Nebyl tento obraz odlišný od obrazu, který o JZD vytvářela komunistická propaganda? A nepsali tyto texty náhodou stejní novináři? Tyto a další otázky mě při čtení práce napadají.

Posuzovaná práce je psána velice čtivým a kultivovaným jazykem a je prostá gramatických a stylistických chyb, což u studentských kvalifikačních prací není vždy obvyklé. Autor ovšem používá některé termíny, aniž by blíže vymezil či specifikoval, v jakém kontextu je vnímá. Jedná se kupříkladu o termín „socialistická diktatura“, který používá nejen pro charakteristiku osmdesátých let, ale i pro léta padesátá a období kolektivizace zemědělství. Jelikož v používání tohoto termínu pro období padesátých let nepanuje v současné době mezi historiky konsensus, domnívám se, že by autor měl tento termín blíže charakterizovat a vysvětlit, proč se rozhodl jej používat. Některé termíny z jazyka normalizačního režimu bych také doporučoval používat v uvozovkách (třídní původ, konsolidační proces), jinak to může působit tak, že se s nimi autor ztotožňuje.

Určité výhrady bych měl též k úvodní kapitole. Při psaní pasáže o kolektivizaci a založení JZD v Chelčicích vychází diplomant opět takřka výhradně z dobových publikací, ačkoliv k tématu kolektivizace zemědělství již existuje poměrně rozsáhlá odborná i memoárová literatura. Domnívám se, že některá autorova tvrzení nejsou vždy podložena dostatečnou argumentací. Nezaregistroval jsem kupříkladu v žádném pramenu, že by se aktivisté ve městech během listopadových událostí roku 1989 obávali možného nástupu „plechových kavalérií“ z venkova na podporu stávajícího režimu (s. 7). Autor zde bohužel neuvádí zdroj. Taktéž mi přijde poněkud zvláštní, když autor svoji tezi o nástupu perzekuovaných zemědělců do funkcí v jednotných zemědělských družstvech vyslovuje s odkazem nikoliv na domácí bádání o kolektivizaci, ale s odvoláním na studii britského historika Nigela Swaina „Co-operative Elites in Hungary after 1945“ (s. 16). Autor dále tuto tezi rozvíjí v poznámce odkazem na film Štěpána Skalského *Cesta hlubokým lesem* (1962) s tím, že zde v závěru hlavní hrdina, komunista žijící na vesnici, navrhuje za předsedu JZD propuštěného „kulaka“. Pokud si dobře vzpomínám, tento film, který skutečně patří k prvním kritickým filmům o kolektivizaci a naznačuje, že ne každý „kulak“ musel být zákonitě zločinec, ve skutečnosti končí smrtí hlavního hrdiny, idealistického komunisty Cyrila, který je zastřelen svými soudruhy. Fanatický komunista v podání Jana Kačera, zodpovědný za jeho smrt, zde vyslovuje kritická slova, že takhle si budování lepšího světa nepředstavoval. Postavu pronásledovaného zemědělce, který posléze nejen vstoupí do družstva, ale dokonce se z pozice jeho předsedy posléze stane horlivým kolektivizátorem, však najdeme v jiném filmu – a sice ve snímku *O moravské zemi* (1977) režiséra Antonína Kachlíka. Nabízí se však otázka, zda nebyl narativ o „polepšeném kulakovi“ spíše zbožným přáním normalizačního režimu. Kachlíkův snímek byl totiž programově vytvářen jako protiváha vůči Jasného filmu *Všichni dobří rodáci* (1968), což podtrhlo i herecké angažmá Radoslava Brzobohatého v hlavní roli.

Diplomová práce Mgr. Martina Kopečka sice vyvolává některé otázky, celkově ji však považuji za zajímavý a přínosný počín k dějinám českého zemědělství a období normalizace. I přes výše uvedené výhrady ji doporučuji k obhajobě.

V Praze, 11. ledna 2016

PhDr. Petr Koura, Ph.D.